

ІНВЕНТАРНИЙ ОПИС ЧЕРНЕЛИЦЬКОГО ЗАМКУ 1798 РОКУ*

У статті вперше публікується рукописний текст інвентарного опису Чернелицького замку 1798 року, який зберігається у фонді Олександра Чоловського у відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника. Подаються переклад опису сучасною українською мовою й коментар до документа. Автор аналізує інвентарний опис, відмічає руйнування замкових будівель, які мали місце в другій половині XVIII століття, і робить спробу з'ясувати причини цього явища.

Ключові слова: Чернелицький замок, Чернелиця, інвентарний опис, Вікторія Підбєльська.

Чернелицький замок, розташований на правому березі річки Дністер у містечку Чернелиця, яке згадується в письмових джерелах ще в першій половині XV ст. (1440 р.) [12, s.78 (№2252); 22, с.42], є однією з небагатьох пам'яток XVII століття, які збереглися на території Івано-Франківської області. Будівництво замку, розпочате перед 1636 роком Язловецькими [4, арк.646], закінчив напередодні 1659 року князь Михайло Єжи Чарторийський [5, s.157]. У другій половині XVII й у XVIII століттях замок, неодноразово змінюючи власників і переходячи до Дідушицьких (1690 р.) [7, s.108], Потоцьких (1692 р.) [7, s.109], Підбєльських (не пізніше 1798 р.) [3, арк.3], Ценських (не пізніше 1804 р.) [6. – Rękoris III/3/15]*, залишався однією з найбільш важливих твердинь Речі Посполитої на Покутті. Однак історія замку й оригінальний вигляд пам'ятки дотепер були майже не знані дослідникам. У численній публіцистичній літературі [13, с.104; 14, с.113; 15, с.22; 16, с.89–92; 17, с.39–40; 21, с.116–117; 27, s.171], а також у поодиноких наукових працях, присвячених згаданій фортеці [18, с.38–39; 19, с.127; 23, с.48–50; 24, s.12–13], зустрічаємо тільки коротку, іноді недостовірну, історичну довідку й загальний опис сучасного стану замку. Що ж стосується його оригінального вигляду чи стану пам'ятки в XVII–XIX століттях, то автори повністю оминають увагою цей аспект. Проте збережені архівні матеріали дозволяють не тільки відтворити оригінальний вигляд замку, а й прослідкувати динаміку змін – руйнувань і відбудов твердині протягом XVII–XX століть.

Такими документами у першу чергу є неопубліковані до цього часу інвентарні описи Чернелицького замку з 1757 та 1798 років. У нашій статті основну увагу приділимо останньому із згаданих документів*** – інвентарному опису володінь Вікторії Підбєльської в місті Чернелиця та його передмістях: Селянському Куті, Щиглівці й у селі Хмелева. Текст налічує 17 рукописних аркушів і написаний польською мовою [3]. Заголовок документа має латинську назву “Inventarium sortis oppidi Czernolica cum vilagiis Sielański Kąt, Szczygłówka et Pago Chmielowa ad massam cridariam M[agni]fice[ntiae] Victoriae Podbielska spectantis sub actu detaxationis eiusdem sortis in sequelam mandati d[ie] 5 Martiis 1798 ad n[umerum] 1993 diebus mentis Iulii 1798 a[nno] assumptae In fundo conscriptum” [3, арк.2], що можна перекласти як: “Список ґрунтів міста Чернелиця з фільварками Селянський Кут, Щиглівка й селом Хмелева в масі спадковій, що підлягає власності Вельмишановної Вікторії Підбєльської, підпорядкованій під акт обліку того ж ґрунту в результаті замовлення з 5 березня 1798 [року] під номе-

* Стаття написана в рамках міжнародного проекту “Чернелицький замок: історія і сучасний стан”, який реалізується групою дослідників в Інституті історії Ягеллонського університету (Краків, Польща) при співпраці з Прикарпатським національним університетом імені Василя Стефаника й Івано-Франківським національним університетом нафти і газу (Івано-Франківськ, Україна).

* Можливість ознайомитись із приватним родинним архівом Ценських була надана мені Тадеушем Ценським і Міхалом Ценським, за що хочу виразити їм щиро подяку.

*** Інвентарний опис Чернелицького замку із 1757 року разом із перекладом та науковим коментарем було опубліковано в часописі “Галичина”.

ром 1993, написано в днях місяця липня 1798 року”. У документі подано тільки місяць, у в якому було створено опис – липень 1798 року [3, арк.2]. Віднайдений польським істориком і консерватором Олександром Чоловським, він був переданий до фондів Оссолінеум у Львові. Після поділу матеріалів Оссолінеум у 1946 році між Українською Радянською Соціалістичною Республікою та Польською Народною Республікою згаданий вище інвентарний опис потрапив до Відділу рукописів Львівської бібліотеки АН УРСР. Нині час він зберігається у Відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника у фонді Олександра Чоловського (ф. 141, оп. 1) під шифром 449 і загальною назвою “Inwentarze z opisami zamków na Rusi Czerwonej XVII–XIX w.” (“Інвентарні описи замків Червоної Русі XVII–XIX ст.”) [3, арк.1]. Відповідно до умови, укладеної у 2004 році між Львівською національною науковою бібліотекою України імені Василя Стефаника та Національною бібліотекою імені Оссолінських у Вроцлаві, оцифрована копія зазначеного документа знаходиться у фондах Оссолінеум [10].

Інвентарний опис 1798 року умовно можна поділити на дві частини. У першій із них перелічуються найбільш значні будівлі, що належали Вікторії Підбельській у Чернелиці та її передмістях. Тут виділяються кілька розділів. Перший включає опис замку [3, арк.3], у другому містяться дані про колишню міську ратушу [3, арк.3–4], третій охоплює опис фільварку в передмісті Чернелиці – на Селянському Куті [3, арк.4–6], у четвертому знаходимо опис двору в селі Хмелева [3, арк.6–7], п’ятий містить опис млина Івана Бойкового (Бойка) [3, арк.7]. Друга частина інвентарного опису включає детальний перелік ґрунтів й опис повинностей місцевого населення. Тут теж виділяється кілька розділів. У першому з них знаходимо опис ланів, сіножатей і двірських городів у передмістях Чернелиці – на Селянському Куті [3, арк.7], у Хмелеві [3, арк.8] і Щиглівці [3, арк.8], другий розділ включає опис повинностей підданих, у тому числі євреїв із Чернелиці [3, арк.8–9], останній, третій розділ, містить таблицю з переліком мешканців Чернелиці, Селянського Кута, Щиглівки й Хмелеви та переліком їхніх повинностей [3, арк.10–17].

З точки зору дослідження історії Чернелицького замку найбільш цікавою є перша частина інвентарного опису, де вміщено короткий опис твердині станом на 1798 рік. Наведемо його повністю із збереженням оригінальних знаків пунктуації та оригінального польськомовного правопису кінця XVIII століття.

Текст:

Opisanie Budowli Dworskiej w Miescie Czernelicy do Części massy Krudalney do W-ny Podbielski należącej.

I-m.

Zamek w Miescie Czernelicy, do ktorego wchodząc, most przed bramą na fosie dawniej znajdujący się, całkiem rozebrany iest, do tego Zamku wchodząc Brama murowana od Miasta z faciatu do ktorey bramy drzwi drewniane jodłowe pop[s]ute gwoździami okute których sztuk 80, biegun na czopie zelaznym a wgorze kuna zelazna wskroś mur skwornikiem założona bez zadnego skobla, o zasuwach drewnianych, wszedłszy w Brame poprawey ręce szpiklerz bez drzwi o dwóch oknach od dziedzinca bez szkła, przez puł zamurowanych, Posadzka Kamienna, na wierzchu tey Bramy, Rezydencya ale całkiem zdezelowana w ciągu Szpiklerza Lamus bez zadnych drzwi o oknie zamurowanym pod ktorą Bramą y Lamusem wskroś ciągną się Piwnic dwie po części już po nadwalane, nad tąz Bramą Dach gątami pobity stary tak iz nawet zreperowanym być nie może nad Szpiklerzem zaś y nad Lamusem zadnego dachu nie ma, wyszedzsy z Bramy na Dziedziniec w prawey ręce --- . Rezydencya murowana bez Dachy żadnego tylko Kominow 3 w gore wyprowadzonych, całkiem od słoty zdezelowana sklepienia porysowane y miejscami wałace się, w ktorey Rezydencyi Sień duża w prawey ręce Salei duża wlewey ręce Pokojow 4-y na przeciw drzwi siennych Pokojow 2, wktorey Rezydencyi ani drzwi ani Okien ani Piecow nie ma, procz 2-ch Kominkow, wciągu

tey Rezydencyi Kaplica bez Okien y bez Drzwi pod którą Loch murowany zawalony, wlewey ręce wszedszy z Bramy kawałki muru gdzie dawniey Staynia, Wozownia y Wartownia bywały wprost od Bramy idąc Komin murowany kucheny lecz drzewa żadnego nie ma, przytym Kominie Piec Piekarski zawalony y gdzie dawniey Piekarnia bywała, pośród Dziedzinka Studnia murowana zarzucona, koło teyze Studni Złob kamienny wielki, cały ten Zamek wkoło murem opasany ktoren już po części po nadsypywał się osobliwie przy Stronie gdzie Staynia bywała.

Переклад:

Опис двірських будівель у місті Чернелиця, що належать до спадкової маси В[оеводи]ни Вікторії Підбельської.

I-м.

Замок у місті Чернелиця, на вході до якого над ровом перед брамою колись знаходився міст, який повністю розібраний. На вході до того замку, з лицевого боку від міста мурована брама, до цієї брами дерев'яні ялові двері зіпсовані, оббиті цвяхами в кількості 80 штук, бігун на металевому чопі, а вгорі залізна куна скворником пропущена через мур без жодної скоби, з дерев'яними засувами. Увійшовши до брами, з правого боку зерносховище без дверей із двома вікнами з боку дитинця, без скла, наполовину замуровані, підлога кам'яна. Нагорі цієї брами резиденція, однак повністю понищена. У продовженні зерносховища лямус без жодних дверей із замурованим вікном. Під брамою й лямусом уздовж тягнуться дві пивниці, частково вже розвалені. Над тією ж брамою дах покритий гонтами, старий, так що навіть не підлягає ремонту. Над зерносховищем і над лямусом жодного даху немає. Вийшовши з брами на дитинець справа –. Мурована резиденція без жодного даху, тільки 3 комини виведені вверх, повністю понищена дощовою погодою, склепіння подряпані, місцями обвалені. У цій резиденції великі сіни, з правого боку великий зал, з лівого – 4 кімнати, навпроти дверей сіней 3 кімнати. У цій резиденції ані дверей, ані вікон, ані печей немає, крім 2-х камінів. У продовженні цієї резиденції каплиця без вікон і без дверей під якою завалена мурована темниця. Вийшовши з брами, ліворуч фрагменти муру там, де колись були стайня, возівня й вартівня. Ідучи просто з брами – мурований кухонний камін, але без жодного дерева, коло каміна завалена пекарська піч, там де колись була пекарня. Посередині дитинця закинута мурована криниця, біля якої великий кам'яний жолоб. Увесь той замок по периметру оточений муром, котрий уже частково зруйнований, особливо з боку, де була стайня.

Коментар. Поданий вище інвентарний опис Чернелицького замку з 1798 року є надзвичайно цінним джерелом для відтворення історії пам'ятки. Завдяки цьому, уперше введеному до наукового обігу документу, можна відтворити вигляд і стан замку в останніх роках XVIII століття.

Однак далеко не вся інформація, яка вміщена в описі, є чіткою й зрозумілою. У першу чергу, це стосується згаданої на самому початку документа власниці маєностей у Чернелиці та її передмістях – Вікторії Підбельської. Інвентарний опис 1798 року є єдиним відомим джерелом у якому вона названа власницею Чернелицького замку. У жодному іншому документі не зустрічаємо даних про приналежність Чернелиці з фортецею до володінь Вікторії Підбельської. З огляду на це, при сучасному стані джерельної бази майже неможливо точно встановити, коли й за яких обставин Підбельська отримала замок і до якого часу володіла ним. Можемо тільки ствердити, що Чернелиця перейшла в її власність не раніше 1762 року, коли місто разом із замком ще належало Марціані Потоцькій з Огінських [1, арк.852 і зв.]. Таким чином, перехід Чернелицького замку до роду Підбельських можна датувати досить широким періодом між 1762 і 1798 роками. Що ж стосується з'ясування питання, до якого часу Вікторія Підбельська володіла покутською твердинею, то можна говорити про те, що найпізніше в 1804 році

замок перейшов у власність родини Ценських, оскільки в тому році ним уже володів відставний полковник Маурицій Ценський [6. – Rękoris III/3/15].

Так само мало що можна сказати про особу Вікторії Підбельської. У жодному переліку польської шляхти кінця XVIII – початку XIX століть вона не згадана [26, s.541–542; 28, s.121–123]. Можливо, вона належала до роду Підбельських гербу Тшаска (Trzaska), представників якого зустрічаємо на Поділлі в першій половині XVIII століття [28, s.122–123]. Однак видається правдоподібним, що Вікторія не була прямим нащадком Підбельських, але поріднилась із ними через одруження з кимось із представників роду. На це можуть указувати слова “воєводина Вікторія Підбельська”, розміщені в інвентарному описі. Такий вираз міг бути застосований тільки до жінки, яка була дружиною воєводи й представника роду Підбельських. Очевидно, саме її чоловік походив із згаданої родини. Імовірно, що в часи існування Речі Посполитої він міг займати посаду одного з воєвод. На жаль, на підставі опису неможливо встановити ані ім'я чоловіка Вікторії, ані уточнити його посаду і функції*.

Наступним питанням, яке виникає під час аналізу інвентарного опису, є з'ясування причин занепаду Чернелицького замку. Відомо, що фортеця ще в середині XVIII століття перебувала в доброму стані [2, ark.3–7; 9, ark.3–7], але вже через чотири десятки років, як бачимо, знаходилась у значному занепаді. Міст, розташований над ровом перед в'їзною брамою, був розібраний; резиденція на верхньому поверсі вежі знаходилась в жалюгідному стані, а дах над нею вимагав термінового ремонту; господарські приміщення з правого боку від вежі зазнали відчутних руйнувань. У ще гіршому стані знаходився житловий будинок розташований на дитинці замку, поряд із четвертим бастионом. Опис свідчить, що дах над будинком був відсутній, у кімнатах збереглися тільки каміни, вікон і дверей не було. Фактично нічого не залишилось і від таких господарських споруд як стайня, возівня та пекарня, у занепаді знаходилась і вартівня, а криниця взагалі була засипаною. У замкових стінах уперше появились проломи, які протягом наступних століть тільки розширювались.

На превеликий жаль, досліджуване джерело не подає жодної інформації, яка б дозволила з'ясувати причини занепаду замку протягом досить короткого проміжку часу. З попереднього інвентарного опису замку, датованого 1757 роком, добре видно, що в середині XVIII століття замок був у доброму стані [2, ark.3–7; 9, ark.3–7]. А вже в кінці того ж століття твердиня знаходилась у значному занепаді. Характер руйнувань, коротко описаних в інвентарі, теж не проливає достатньо світла на причини занепаду. Наважусь припустити, що замок міг бути понищеним у результаті якогось збройного конфлікту. Найбільш правдоподібним видається припущення, що фортеця зазнала руйнувань під час Барської конфедерації весною 1768 року, коли російські й урядові польські війська придушували опір повстанських загонів на Покутті, в околицях Городенки [23, s.33]. Не виключено, що в замку міг чинити опір один із загонів конфедератів, що й викликало згадані вище руйнування, як це було наприклад, у Раковецькому замку [24, s.43; 20, s.34]. Однак це залишається тільки нашим припущенням, оскільки підтвердити чи спростувати його не дозволяє стан джерельної бази. Не є винятком також, що причини руйнування замку були зовсім іншими.

Підсумовуючи, відмітимо, що інвентарний опис 1798 року – останній відомий сьогодні опис Чернелицького замку. Після отриманих руйнувань фортеця очевидно перестала відігравати роль військового укріплення й перетворилася тільки на помешкання для його власників. Подальшу її історію можна відтворити лише фрагментарно, на підставі епізодичних відомостей, зачерпнутих із приватної кореспонденції власників замку [11, ark.25–27; 8, ark.39]. Але й такі скупі дані не завжди є в роз-

* Ситуації не проясняють і списки урядовців Речі Посполитої, створені польськими дослідниками. Серед них не бачимо жодного Підбельського, котрий міг би займати посаду воєводи в Руському чи в сусідньому Подільському воєводстві [29, s.378–379; 30, s.224–225].

порядженні істориків. Після смерті Теофілі Ценської в 1835 році [11, арк.49] замок правдоподібно був опущеним протягом тривалого часу, а збережені архівні документи не згадують про нього жодним словом. Тільки в кінці XIX століття він знову появляється на сторінках джерел, що було пов'язано з діяльністю його нового власника – Самуеля Мосберга та Грона Консерваторів Пам'яток Східної Галичини у Львові.

1. Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника . Відділ рукописів, ф. 9, оп. 1, спр. 778.
2. Там само, ф. 141. Фонд Олександра Чоловського, оп. 1, спр. 159, 51 арк.
3. Там само, спр. 449, 17 арк.
4. Центральний державний історичний архів у м. Львів (ЦДАІЛ України), ф. 5, оп. 1, спр. 130.
5. Akta Grodzkie i Ziemskie z archiwum ziemskiego we Lwowie / wyd. A. Prochaska. – Lwów : Nakładem Towarzystwa Naukowego, 1931. – Т. 24. – 570 s.
6. Archiwum rodzinne Cieńskich w Krakowie. – Testament Franciszki Cieńskiej z Głuchowskich. – Rękopis III/3/15.
7. Dzieduszycki M.]Kronika domowa Dzieduszyckich / M. Dzieduszycki. – Lwów : Nakładem autora, 1865. – 480 s.
8. Zakład Narodowy imienia Ossolińskich. – Dział mikrofilmów. – Korespondencja Cieńskich. – Т. 1 : Korespondencja rodzinna Cieńskich i Dzierzkowskich. Lata 1745–1869. – Mf 2665/I [Sygnatura oryginału: 6765/I].
9. Zakład Narodowy imienia Ossolińskich. – Inwentarz klucza Czernelickiego. – Sygnatura DE-4972 [Sygnatura oryginału: 159]. – 17 ark.
10. Zakład Narodowy imienia Ossolińskich. – Inwentarze z opisami zamków na Rusi Czerwonej. – Sygnatura DE-2709 [Sygnatura oryginału: 449]. – 12 ark.
11. Zakład Narodowy imienia Ossolińskich. – Zbiory cyfrowe. – Archiwum Cieńskich z Okna. – Płyta 7. – Sygnatura DE-2375 [Sygnatura oryginału: 8059/III].
12. Zbiór dokumentów małopolskich. – Т. 8: Dokumenty z lat 1435–1450, uzupełnienie: dokumenty z lat 1286–1442 / wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk : Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1975. – 399 s.
13. Антонюк Д. Сто п'ятдесят п'ять польських замків і резиденцій в Україні / Д. Антонюк. – Ч. 1. – К. : Грані-Т, 2011. – 188 с.
14. Вечерский В., Замки и крепости Украины / В. Вечерский. – К., 2005. – 151 с.
15. Вечерський В. Замки й фортеці : альбом / В. Вечерський. – К., 2007. – 663 с.
16. Випасняк І. П. Чернелиця – містечко над Дністром : (короткий історичний нарис) / І. П. Випасняк, Я. М. Яценюк. – Чернівці : Технодрук, 2007. – 131 с.
17. Лесик О. В. Замки та монастирі України / О. В. Лесик. – Львів, 1993. – 172 с.
18. Нагірний В. Чернелицький замок / В. Нагірний // Матеріали III Прикарпатської історико-краєзнавчої наукової конференції. – Коломия : ВІК, 1997. – С. 38–39.
19. Нельговский Ю. А. Каменные замки Западной Украины конца XVI – первой половины XVII вв. / Ю. А. Нельговский, Е. М. Годованюк // Архитектурное наследство / под ред. О. Х. Халпахчыяна. – Т. 34: Преемственность и влияния в архитектуре народов СССР. – М. : Стройиздат, 1986. – С. 125–133.
20. Пламеницька О. Раковецький замок / О. Пламеницька // Пам'ятки України. – 1996. – № 3–4. – С. 34–36.
21. Прибега Л. Замки та фортеці : альбом / Л. Прибега. – К. : Мистецтво, 2007. – 352 с.
22. Сіреджук П. Першовитоки Прикарпаття / П. Сіреджук // Краєзнавчий збірник на пошану Богдана Гавриліва. – Івано-Франківськ : Тіповіт. – С. 41–54.
23. Смеречанський Р. Городенківщина стежками століть / Р. Смеречанський, О. Каглян, В. Никифороук. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. – 140 с.
24. Czołowski A. Dawne zamki i twierdze na Rusi Halickiej / A. Czołowski. – Lwów : Nakładem autora, 1892. – 70 s.
25. Konopczyński W. Konfederacja barska / W. Konopczyński. – Warszawa : Volumen, 1991. – Т. 1. – 438 s.
26. Niesiecki K. Herbarz polski / K. Niesiecki. – Lipsk : Nakładem i drukiem Breitkopfa i Haertela, 1841. – Т. 7. – 582 s.
27. Polak T. Zamki na Kresach. Białoruś, Litwa, Ukraina / T. Polak. – Warszawa : Pagina, 1997. – 223 s.
28. Rodzina. Herbarz szlachty polskiej / opr. S. Uruski. – Warszawa : Księgarnia Geberthnera i Wolffa, 1917. – Т. 14. – 884 s.
29. Urzędnicy Dawnej Rzeczypospolitej XII–XVIII wieku. Spisy / pod red. A. Gąsiorowskiego. – Т. 3 : Ziemie ruskie. – Zeszyt 1 : Urzędnicy województwa ruskiego XIV–XVIII wieku (ziemie halicka, lwowska, przemyska, sanocka). Spisy / opr. K. Przyboś. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk ; Łódź : Ossolineum-PAN, 1981. – 415 s.

30. Urzędnicy Dawnej Rzeczypospolitej XII–XVIII wieku. Spisy / pod red. A. Gąsiorowskiego. – Т. 3 : Ziemie ruskie. – Zeszyt 3 : Urzędnicy podolscy XIV–XVIII wieku. Spisy / opr. E. Janas, W. Kłaczewski, J. Kurtyka, A. Sochacka. – Kórnik, 1998. – 243 s.

В статті вперше публікується рукописний текст інвентарного описання Чернелицького замка 1798 года, котрий зберігається в фонді Александра Человського в відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника. Подаються переклад описання на сучасний український мовний і коментарій до документа. Автор аналізує інвентарне описання, відзначає руйнування замкових будівель, котрі мали місце во второй половині XVIII століття, і робить спробу встановити причини цього явища.

Ключові слова: Чернелицький замок, Чернелиця, інвентарне описання, Вікторія Підбельська.

The handwritten text of inventory description of Chernelickogo of lock of 1798, which is kept in the fund of Oleksandr Chelovskogo in the department of manuscripts of Lviv National Scientific Library of Ukraine of the name of Vasyl Stefanika, is first published in the article. Translating of description is given into the modern Ukrainian language and comment to to the document. An author analyses inventory description, marks destructions of Articulata buildings, which took place in the second half of age and gives it a shot to find out reasons of this phenomenon.

Keywords: Chernelickiy became drenched, Chernelicya, inventory description, Viktoriya Pidbel'ska.

УДК 94 (477) “1860”
ББК 63.3 (4 Укр) 52

Ігор Райківський

УЯВЛЕННЯ ПРО НАЦІОНАЛЬНУ ЄДНІСТЬ УКРАЇНИ В ПРЕСІ РАННІХ НАРОДОВЦІВ (1862–1866 рр.)

Преса “ранніх” народовців у першій половині 1860-х рр. поширювала ідею національної єдності України, використовувала етнонім “Україна”, що вважався синонімом до слів “Русь”, “Мала Русь”, “русини”. На сторінках народовської преси у Львові – у часописах “Вечерниці”, “Мета”, “Нива”, “Русалка” утверджувалася належність місцевого населення до самостійної української нації, відмінної від польської й російської, друкувалися кращі твори нової української літератури, переважно передруком з альманаху М.Максимовича “Киевлянин” видання 1840 й 1841 рр. і журналу “Основа” у Петербурзі (1861–1862 рр.). Листовні зв’язки нечисленних українських діячів із Наддніпрянщини з редакціями народовських часописів до виходу журналу “Правда” (з 1867 р.) були спорадичними, непостійними.

Ключові слова: народовці, преса, часописи, ідея, національна єдність.

Актуальним завданням сучасної історичної науки є дослідження національного руху, проблеми формування української національної самосвідомості в період “національного відродження” (модерного націотворення) XIX – початку XX ст. В українському варіанті особливістю цього процесу було перебування українських (“руських”, “малоруських”) земель під владою двох імперій – Російської й Австрійської (Австро-Угорської). Вагомий внесок в утвердження ідеї національної єдності (соборності) України зробив народовський рух у Східній Галичині, що організаційно оформився на початку 1860-х рр. під визначальним впливом із Наддніпрянської, підросійської України. “Раннє” народовство привертало увагу дослідників [113; 115; 116 та ін.], але й досі є актуальним питання відображення в народовській пресі соборницьких настроїв.

На сторінках народовських часописів у Львові “Вечерниці” (1862–1863 рр.), “Мета” (1863–1865 рр.), “Нива” (1865 р.), “Русалка” (1866 р.) знайшла підтримку ідея самобутності та національної єдності розділеного між двома державами українського (“малоруського”) народу. Так, уже в першому номері часопису “Вечерниці”, що виходив щотижня етимологічним правописом як “літерацьке письмо для забави и науки” за редакцією Ф.Заревича (пізніше – В.Шашкевича), у лютому 1862 р. говорилося: “... мы